

Redactioneel

OASE 51 is gewijd aan **Alison en Peter Smithson**.

Het bevat geen uitputtende beschouwing van hun werk; veeleer is het een momentopname in de bestudering en receptie ervan zoals die onder meer in Nederland plaatsvinden, en dan met name aan de Delftse faculteit bouwkunde. Deze receptie gaat terug tot 1963 toen de Smithsons samen met andere Team 10 architecten de Delftse afdeling bezochten in het kader van het ontwerpseminar Indesem. Het onderzoek naar het werk van de Smithsons krijgt pas begin jaren tachtig een meer substantiële vorm wanneer Alison en Peter Smithson na het overlijden van Jaap Bakema voor een jaar diens leerstoel in Delft bekleeden. De betrokkenheid van de samenstellers en auteurs van dit nummer gaat dan ook verder dan een afstandelijke, wetenschappelijke benadering. In de verschillende bijdragen verwoorden zij hun respect en bewondering voor de inspanningen van Alison en Peter Smithson, een respect en bewondering die stoelen op een verwantschap. Elk voor zich gaan de auteurs nader in op deze herkenning en welke betekenis die voor hen heeft.

Het belang van het werk en denken van Alison en Peter Smithson kan in de eerste plaats worden gezocht in hun doorwerken van het gedachtengoed van de Moderne Beweging. Dankzij hen – en anderen als Bakema en Van Eyck – kunnen we met recht spreken van een moderne traditie. Echter, in het nadenken over de naoorlogse wederopbouw en de revitalisering van de West-Europese steden brachten zij een aantal belangrijke verschuivingen en aanvullingen aan op het denken van de eerste moderne generatie.

Het voortborduren op dit gedachtengoed neemt bij Alison en Peter Smithson de vorm aan van een eerste kritiek op het vooroorlogse modernisme. Dat betekent niet dat er radicaal wordt gebroken met de verworvenheden daarvan, zoals bijvoorbeeld het postmodernisme heeft gedaan. De Smithsons zijn juist op zoek naar mogelijke verbindingen tussen de universele aanspraken van het modernisme en het singuliere van historische ervaring.

Het werk van de Smithsons draagt de sporen van de omslag van een industriële maatschappij georganiseerd rondom arbeid en productie naar de West-Europese verzorgingsstaat die wordt gekenmerkt door consumptie en sociale fragmentatie. Deze omslag heeft een

doorslaggevend effect op de vraagstelling voor de architectuur van het wonen en de voortgaande verstedelijking. In plaats van een totaliserende programmering die een ideaal geachte situatie fixeert, gaat het in het werk van de Smithsons om een adequaat accommoderen van mogelijke programma's en hun toekomstige veranderingen. Het gaat om het maken van een architectonische ruimte die plaats biedt voor individuele toe-eigening en bezetting met mogelijke, zich spontaan ontwikkelende leefpatronen.

De Smithsons beschouwen de eigentijdse stad als een veellagig veld, een heterogene, niet-continue ruimte omschreven door niet-lineaire interacties. Deze ruimte – en de plaats van het wonen hierin – is een belangrijk object van ontwerponderzoek. De aspecten territorialiteit, landschap, mobiliteit en infrastructuur spelen een grote rol in de resulterende ontwerpproductie en krijgen daarin een nieuwe definitie. De nieuwe stedelijke ruimte in de modellen die hieruit voortkomen, is een interstitiële. De concepten van Cluster city (1957–1959) en Conglomerate ordering (1987) zijn hier twee voorbeelden van. Open ruimten en tussenruimten organiseren grenzen en bepalen mogelijke interacties. Onze veronderstelling is dan ook dat in dit werk reeds wordt geanticipeerd op de zogenaamde post-industriële stad zoals die nu aan het eind van de twintigste eeuw vorm krijgt. In veel opzichten loopt het vooruit op de tegenwoordig veelbesproken theoretische modellen als Edge city, 100 mile city, City of Quartz of Generic city. Dit zijn niet alleen abstracte modellen die alleen geldig zijn op een hoog schaalniveau. De condities die de bedenkers van deze modellen proberen samen te vatten, grijpen ook in op het niveau van het alledaagse en de directe leefomgeving. De Smithsons demonstreren dit zelf onder meer in hun vaak gepubliceerde tentoonstellingsprojecten Patio & Pavilion en het House of the Future, beide uit 1956. Ook al zijn de twee projecten nog zo verschillend, bijna tegengesteld, van beide kan worden gesteld dat hier de algemene condities van een consumptiemaatschappij in een nieuwe bepaling en herwaardering van het alledaagse worden geabsorbeerd.

Een van de dominanten in de discussies rondom de post-industriële stad is een verondersteld verlies van identiteit en geschiedenis. Douglas Coupland, auteur van Generation X, vat deze positie kort samen in zijn essay

Brentwood Notebook uit 1994: 'Tot voor kort, waar of wanneer je ook werd geboren, voorzag je cultuur in alle componenten die nodig zijn om je identiteit te smeden. Deze componenten waren onder meer: religie, familie, ideologie, sociale afkomst, een geografie, politiek en een idee te leven in een historisch continuüm. Plotseling, zo'n tien jaar geleden, (...) begonnen deze sjablonen waarbinnen onze levens zich vormden, te verdwijnen, bijna van de ene op de andere dag (...). Het werd mogelijk om te leven zonder een religie aan te hangen, zonder familiebanden te hebben, een ideologie, een klassebewustzijn, een politiek noch een historisch gevoel... Op een merkwaardige manier dwingt het vacuüm van het niets het individu óf zich dagelijks opnieuw uit te vinden, óf weg te kwijnen.'

De Smithsons geven in verschillende van hun teksten blijk van eenzelfde analyse, die neerkomt op de constatering van de oplossing van traditionele leefverbanden. Met name The Violent Consumer, or Waiting for the Goodies van Alison Smithson uit 1974 – geschreven na de 'mislukking' van het door hen ontworpen sociale-woningbouwproject Robin Hood Gardens – is op dit punt een veelzeggend en niets verhullend statement.

Vanuit het perspectief van de Smithsons is Couplands positie echter vrijblijvend. Het vacuüm dat hij beschrijft vult hij met een aan absolute grenzend relativisme. De Smithsons begrijpen geschiedenis en identiteit niet als louter abstracte, objectieve categorieën die buiten de persoonlijke, individuate ervaring staan. Geschiedenis en identiteit kunnen worden begrepen als de uitkomst van processen van toe-eigening. Zo bezien hebben we het eigenlijk over het verlies van een vermogen tot toe-eigening – een zich eigen maken – als we spreken over verlies van identiteit.

De Smithsons hebben zich nooit bij een dergelijk verlies neergelegd. Na de breuk die de eerste generatie moderne architecten met de geschiedenis meenden te moeten maken, hervinden zij een nieuwe omgang met het verleden, een die de verworvenheden van de avant-garde absorbeert, maar die tegelijkertijd op zoek gaat naar verbindingen met de architectuur van daarvoor. Dat is misschien hún breuk met hun geestelijke ouders.

De in dit nummer opgenomen tekst 'Three Generations' van Peter Smithson is daar slechts één voorbeeld van.

In de uiteenlopende boeken die de Smithsons in de loop der jaren hebben gepubliceerd – van Without Rhetoric tot en met Changing the Art of Inhabitation – blijkt de geschiedenis te voorzien in de achtergronden waartegen het eigen werk voortdurend nieuwe betekenissen verkrijgt. Het zich eigen maken van de geschiedenis en de ideeën van eerdere generaties architecten is een van de constanten in deze voortdurende, rigoureuze kritiek van het eigen denken.

Tegenover het verlies aan identiteit stellen Alison en Peter Smithson niet de belofte van een nieuwe (instant-) identiteit waar de architectuur in zou kunnen voorzien – een valse belofte die geen stand kan houden. Zoals Max Risselada in zijn bijdrage 'Tussenruimte' laat zien stellen de Smithsons een architectuur voor die een geladen leegte kent, een ruimte die openstaat voor toe-eigening. Het is niet verwonderlijk dat deze ruimte vooral in de woningbouwprojecten een belangrijke rol speelt. De architectuur van het wonen is een architectuur van domesticatie, van het zich eigen maken van ruimte. De zogenaamde *yard-garden* in het Golden-Lane-project is zo'n tussenruimte, tussen de individuele cel en de collectieve *street-in-the-air*, tussen wonen en landschap. Ook in de verbouwingen van het huis van Axel Bruchhauser verschijnt deze ruimte: in de uitgebouwde vensters en erkers en in de Hexenbesenraum, alle zijn ruimten tussen het omringende bos en de beschutting van het huis in, waar je een plek kunt vinden, zittend, liggend en kijkend naar het voorbijgaan van de seizoenen.

Beatriz Colomina suggereert in haar essay 'Koppels' dat de moderne traditie omschreven kan worden als een zoektocht naar het ultieme woonhuis, een zoektocht waarbinnen het woonhuis zich steeds opnieuw laat uitvinden. Het wonen krijgt hier een nieuwe, andere vorm, niet die van een wortelen, een gehechtheid die door Heidegger als het verlies van de moderne mens is omschreven, maar een van beweging en voortdurende verandering – van roltrappen, stoelen op wielen en tafels die je op kunt klappen. In de architectuur van Alison en Peter Smithson gaat het om het accommoderen van deze beweging en verandering, en om binnen deze ruimte een plek te maken voor mogelijke toe-eigening, waar het wonen en de meubels ervan een eigen plaats vinden.

Editorial

OASE 51 is dedicated to Alison and Peter Smithson. The issue does not pretend to be an exhaustive survey of their work. It rather displays the state of the art in the research and reception of their work in the Netherlands, and particularly at the Delft Faculty of Architecture. This reception goes back as far as 1963 when the Smithsons together with the other Team 10 architects participated in the design seminar *Indesem* at the Delft school. The research into their work becomes only more substantial in the early eighties after the death of Jaap Bakema when Alison and Peter Smithson held his chair in Delft for a year. The involvement of the editors and authors of this issue of **OASE** goes beyond a distant, scholarly approach.

In their contributions they express their respect and admiration for the achievements of Alison and Peter Smithson, a respect and admiration which are based on a certain affinity. Each of the authors investigates this recognition and its meaning to him or her.

The foremost importance of the work and thinking of Alison and Peter Smithson can be found in their reflections on the legacy of the Modern Movement. We owe to them – and others like Bakema and Aldo van Eyck – that we can justly speak of a modern tradition. However, in reassessing the postwar reconstruction and revitalisation of Western European cities Alison and Peter Smithson amended and complemented the ideas of the first modern generation. Their elaboration of this thinking is expressed as a first critique of prewar modernism. However, a radical break with its achievements – as is the case with postmodernist criticism – is not implicated. The Smithsons investigate possible connections between the universal claims of modernism and the singularities of historic experience.

The work of the Smithsons bears witness to the shift from an industrial society organised around labour and production to the Western European welfare state which is characterized by consumerism and social fragmentation. This change fundamentally affects the questions posed to the architecture of dwelling and the ongoing processes of

urbanisation. Instead of a totalizing programme fixing a model thought of as ideal, adequate strategies of accommodating possible programmes and their future changes are at stake. Their designs aim for an architectural space making room for individual appropriation and occupation by possible, spontaneously developing patterns of life.

The Smithsons consider the contemporary city to be a multi-layered field, a heterogeneous, non-continuous space circumscribed by non-linear interactions. This space – and the place of inhabitation in it – is a chief object of design research. In the resulting design production the aspects of territoriality, landscape, mobility and infrastructure play an important role and are redefined. The new urban space in the proposed models is an interstitial space. The concepts of *Cluster City* (1957–1959) and *Conglomerate Ordering* (1987) are two examples of this. Open space and space between organise boundaries and define possible interactions. In this respect the work anticipates the so-called post-industrial city as it is taking its shape at the end of the twentieth century. In many ways it is ahead of the much discussed theoretical models like *Edge City*, *100 Mile City*, *City of Quartz* or *Generic City*. These are not just abstract models only valid at a large scale.

The conditions which the inventors of these models analyse affect also the ordinary and direct habitat. The Smithsons demonstrate this in their widely published exhibition projects *Patio & Pavilion* and the *House of the Future*, both from 1956. Although very different from each other, almost antithetical, here, in both projects, the general conditions of a consumer society are absorbed in a new definition and revaluation of the ordinary.

One of the dominant issues in the debate around the post-industrial city is a supposed loss of identity and history. Douglas Coupland, author of *Generation X*, epitomises this position in his essay *Brentwood Notebook*, from 1994: 'Up until recently, no matter where or when one was born on earth, one's culture provided one with all components essential for the forging of identity. These components included: religion, family, ideology, class strata, a geography, politics and a sense of living within a historic

continuum. Suddenly, around ten years ago, (...) these stencils within which we trace our lives began to vanish, almost overnight (...). It became possible to be alive yet have no religion, no family connections, no ideology, no sense of class location, no politics and no sense of history... In a very odd sense, the vacuum of nothingness forces the individual either to daily reinvent himself or herself or perish.'

In various articles the Smithsons show a similar analysis which boils down to the establishing of the dissolution of traditional patterns of inhabitation. Especially Alison Smithson's *The Violent Consumer*, or *Waiting for the Goodies* of 1974 – written just shortly after the 'failure' of their housing project Robin Hood Gardens – is most telling and revealing at this particular point.

However, from the perspective of the Smithsons Coupland's position is free of any obligation. The vacuum he describes is being filled with an almost absolute relativism. The Smithsons do not understand history and identity as sheer abstract, objective categories existing outside a personal, individuate experience. History and identity can be understood as the outcome of processes of appropriation. Seen in this light we are actually speaking of the loss of a capacity to appropriate – to make something one's own – when we are speaking of the loss of identity. The Smithsons never resigned themselves to such a loss. After the break with history which the first Moderns thought of as inevitable, they regained a new way of association with the past, one which absorbs the achievements of the avant-garde and at the same time one which is looking for connections with earlier traditions. This may be their essential break with their intellectual parents. Peter Smithson's essay *Three Generations* from 1980 – included in this issue – is only one example. In the various books published by the Smithsons in the years – from *Without Rhetoric* to *Changing the Art of Inhabitation* – history provides the background against which their own work takes on ever new meanings. To make history and the ideas of earlier generations of architects their own is one of the constants in their permanent, rigorous critique of their own thinking.

Against the loss of identity Alison and Peter Smithson do not set the promise of a new (instant) identity as could be provided by architecture – a fake promise that will not hold. Instead, the Smithsons propose an architecture of the charged void as Max Risselada puts it in his contribution 'The Space Between', a void which is a space open for appropriation. It is hardly surprising that this space is of special importance in the housing projects by the Smithsons.

The architecture of dwelling is an architecture of domestication – of making space one's own. The so-called yard-garden in the Golden Lane project is such a space between, in between the individual unit and the collective street-in-the-air, in between dwelling and landscape. This space also appears in the alterations to the Axel Bruchhauser House: in the new windows and porch sticking out of the existing house and in the *Hexenbesenraum* – all spaces are in between the surrounding forest and the protection of the house, where one can find a place, sitting, lying and watching the seasons pass.

In her essay 'Couplings' Beatriz Colomina suggests that the modern tradition can be described as a quest for the ultimate house, within which the house is reinvented over and over again. Here, dwelling takes on a new and different shape, not one of rooting – described by Heidegger as modern man's loss – but one of movement and change, one of escalators, chairs on wheels and folding tables. The architecture of Alison and Peter Smithson accommodates these movements and change providing a space for possible appropriation, where dwelling and its furniture take up a place of their own.

Dirk van den Heuvel